

Antti Kylliäinen

Hyvän tekijät

Hyveet ja arvot yksilön ja yhteisön elämässä

Art House

Hyvän tekijät

Antti Kylliäinen

Hyvän tekijät

Hyveet ja arvot
yksilön ja yhteisön elämässä

Art House

© Antti Kylläinen 2021

ISBN 978-951-884-913-4

KL 17.1

Art House Oy
Bulevardi 19 C
00120 Helsinki

info@arthouse.fi
www.arthouse.fi

Kansi: Samppa Ranta / Punavuoren Folio Oy
Taitto: Sisko Honkala

Painettu EU:ssa.

emme nyt tutki hyvettä pelkästään tietääksemme,
mitä hyve on, vaan tullaksemme hyväksi
– muutenhan tästä ei olisi mitään hyötyä

Nikomakhoksen etiikka II, 2

ALKUSANAT

Syystä, jota en mitenkään enää jaksa muistaa, minua alkoivat joskus 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla tavallistakin enemmän häiritä arvot ja se rooli, joka niillä oli työelämässä ja yhteiskunnassa laajemminkin. Erilaiset yritykset, organisaatiot ja kokonaiset toimialat nimesivät ja julkistivat arvojaan kaikesta päättäen vain siksi, että kaikki muutkin tekivät niin. Mitään käytännön merkitystä arvoilla ei näyttänyt olevan. Kun ne oli saatu julkistetuiksi, ne useimmiten unohdettiin kauniiksi mutta kuolleiksi sanoiksi vuosikertomuksiin ja toimintasuunnitelmiin.

Arvojen turhuutta sadatellessani jostain muistin syövereistä nousivat mieleen hyveet, joista oli puhuttu paljon niihin aikoihin, kun lopettelin maisteriopintojani parikymmentä vuotta aiemmin. Jos arvot olivat niitä asioita, joita me pidimme hyvinä, hyveet olivat niitä ominaisuuksia, jotka tekivät meistä hyviä. Näin ollen arvoista voitiin vielä kaikessa rauhassa vain puhua, kun taas hyveistä ei kannattanut edes puhua, ellei myös eletty niiden mukaan. Jos siis työelämässä onnistuttaisiin arvojen sijaan puhumaan hyveistä, hyvä muuttuisi automaattisesti kuolleista sanoista eläväksi todellisuudeksi.

Tuumasta toimeen. Ryhdyin kirjoittamaan kirjaa selvittääkseni hyveiden luonnetta ja toimintaperiaatteita ja osoittaakseni niiden yliver-taisuuden arvoihin nähden työkulttuurin kehittämisen välineinä. Kun kirja valmistuisi, se puhkaisisi kuplan nimeltä arvot ja maailma siirtyisi hyveiden aikaan.

Paksunahkaisuudesta suurisieluisuuteen – Hyveet työssä ja elämässä ilmestyi syksyllä 2012, mutta arvot osoittautuivat odotettua sitkeämmäksi vastustajaksi. Kupla ei puhjennut, yritykset ja organisaatiot nimesivät ja julkistivat arvojaan entiseen malliin. Toisin kuin olin toivonut, maailma ei osoittanut muuttumisen merkkejä.

Taistelun häviäminen ei silti merkinnyt sitä, etteikö sotaa kannattanut jatkaa. Nyt oli vain otettava kovemmat keinot käyttöön. Ajatuksia piti entisestään kirkastaa ja niiden tueksi piti hankkia tieteellistä arvovaltaa ja akateemista selkänjojaa. Jos tavallinen tietokirja ei vielä riittänytkään arvojen nitistämiseen, väitöskirja kyllä hoitaisi homman.

Syksyllä 2015 ryhdyin valmistelemaan hyveitä koskevaa väitöstutkimusta, josta tulisi viimeinen naula arvojen arkkuun. Tarkoitukseni oli lähteä liikkeelle Aristoteleen hyveteoriasta ja rakentaa aristoteeliselle pohjalle 2000-luvun globaalissa maailmassa toimiva hyvekäsitys. Tutkimuksen myötä kävisi selväksi, että hyveet suoriutuisivat kaikista arvoille säilytetyistä tehtävistä monin verroin näitä paremmin.

Toisin kävi. Tutkimuksen edetessä alkoi näyttää siltä, että arvot ja hyveet eivät olekaan toistensa vaihtoehtoja vaan täydentävät toisiaan. Ne tulivat erinomaisen hyvin toimeen keskenään ja olivat itse asiassa toistensa parhaat ystävät.

Vika ei alun perinkään ollut arvoissa itsessään, vaan siinä, että ne olivat joutuneet aivan väärin tehtäviin. Ne olivat kuin suurten draamojen päärooleja varten syntyneitä maailmanluokan tähtiä, jotka jostakin kohtalon oikusta olivat ajautuneet jonninjoutavien sivuosien esittäjiksi harrastelijanäyttämöiden keveisiin huvinäytelmiin. Ne piti vain löytää uudelleen ja nostaa sille paikalle, jolle ne oikeasti kuuluivat.

Tämän tutkimuksen tekeminen on jälleen kerran osoittanut paitsi ennakko-oletusten jatkuvan tarkistamisen tärkeyden myös sen, miten tärkeää on kanssaihminen apu ja tuki jopa väitöstutkijan näennäisen yksinäisessä työssä. Vuosien kuluessa kymmenet elleivät sadat tutut ja tuntemattomat lähimmistä perheenjäsenistä satunnaisiin vastaantulijoihin ovat jo hyveitä ja arvoja kohtaan osoittamallaan kiinnostuksella ajaneet minua työssäni eteenpäin. Vaikka mainitsen vain muutaman, ajattelen lämmöllä ja kiitollisuudella heistä jokaista.

Vanhat ystäväni Lasse Halme ja jo edesmennyt Elias Muilu opettivat minua vuosikymmeniä sitten kyseenalaistamaan itsestäänselvyyksiä ja

etsimään sitä, mikä on hyvää. Heidän viitoittamaansa polkua olen yrittänyt näihin päiviin asti seurata.

Ilman Wille Riekkisen tuoppausta ja kannustusta väitöstutkimukseni ei olisi edennyt alkua pidemmälle. Hänen tuestaan ja sydämellisestä ystävyydestään olen kiitollinen lopun ikääni.

Ohjaajani Sami Pihlström ja Timo Koistinen ovat antaneet aikaansa, asiantuntemustaan ja apuaan aina, kun olen sitä tarvinnut. Heidän ansiostaan olen työni edetessä saanut kaiken aikaa kokea olevani luotettavissa ja turvallisissa käsissä.

Väitöstutkimukseni esitarkastajia Tommi Lehtosta ja Veli-Matti Värriä kiitän lämpimästi kannustavasta palautteesta ja arvokkaista ehdotuksista väitöstutkimukseni viimeistelemiseksi.

OLVI-säätiön myöntämästä apurahasta oli suuri apu tutkimustyön ratkaisevimmissa vaiheissa.

Tätä tutkimusta kirjoittaessa mielessäni ovat olleet lastenlapset ja heidän mahdollisuutensa elää hyvää ihmisen elämää 2000-luvun maailmassa. Heille ja heidän lapsilleen omistan tämän työn.

Sisällys

ALKUSANAT	7
1 JOHDANTO	13
2 HYVE-ETIIKKA NIKOMAKHOKSEN ETIIKASSA	26
2.1 Onnellisuus	28
2.2 Ihmisen sielu	31
2.3 Hyveellisyys	32
2.4 Luonteen hyveiden synty	36
2.5 Luonteen hyveet	40
2.6 Oikeudenmukaisuus	43
2.7 Käytännöllinen järki	46
2.8 Heikkoluonteisuus ja vahvaluonteisuus	48
2.9 Ystävyys	50
2.10 Viisaus	53
3 UUSARISTOTEELINEN HYVE-ETIIKKA: KYSYMYKSIÄ JA VASTAUKSIA	56
3.1 Hyveiden perusta	58
3.2 Eudaimonia	65
3.3 Yksilön ja yhteisön hyvä	79
3.4 Hyveiden relatiivisuus	91
3.5 Hyveiden ykseys	104
3.6 Käytännöllinen järki ja luonteen hyveet	115
3.7 Oppi keskivälistä	131
3.8 Täydellinen vai kehittyvä hyve	144

4	LUONNOS UUSARISTOTEELISEKSI HYVEKÄSITYKSEKSI	154
4.1	Hyveet ja hyvä elämä	155
4.2	Yksilön ja yhteisön hyveet	163
4.3	Miten hyveet toimivat	171
5	ARVOT	182
5.1	Hyvä toiminnan päämääränä	184
5.2	Arvot ja välineet	188
5.3	Yksilön vai yhteiskunnan arvot	192
5.4	Pakottaminen	205
5.5	Normit	210
5.6	Arvot ja hyveet	219
6	YHTEISEKSI HYVÄKSI	230
6.1	Arvot ja hyveet kasvatuksessa	233
6.2	Arvot ja hyveet työssä	250
7	LOPPUKATSAUS	271
	LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	278

1

JOHDANTO

Arvot ja hyveet ovat olleet olemassa aina. Tai jos eivät aivan aikojen alusta, niin vähintäänkin niin kauan kuin on ollut olemassa ihmisiä. Ehkä jopa jokunen vuosimiljoona kauemminkin, sillä ellei arvojen niin ainakin hyveiden voi jossain mielessä ajatella kuuluvan ihmisen lisäksi myös muiden kehittyneiden eläinlajien maailmaan. Joka tapauksessa arvot ja hyveet ovat ohjanneet tietynlaisten olioiden elämää jo hyvissä ajoin ennen kuin ensimmäiset filosofit ryhtyivät pohtimaan niiden olemusta.

Pitkä ja merkityksellinen historia ei ole estänyt sekä hyveitä että arvoja jäämästä nykyihmiselle oudoiksi ja vieraisiksi, kumpaakin omista systeemien ja omalla tavallaan. *Hyveellä* on nykyihmisen korvissa vanhahtava klangi. Sanan keksi suomen kieleen Elias Lönnrot 1800-luvun puolivälin tietämissä, ja 1900-luvun vaihteen molemmin puolin kirjoitettua suomalaista kirjallisuutta lukiessa siihen törmää jatkuvasti. Vielä maailmansotien välisenä aikana *hyve* näyttää kuuluneen suomen arkikieleen ja hyveet vallitsevaan suomalaiseen ihmiskäsitykseen, mutta sotien jälkeen hyvepuhe alkoi vähitellen hiipua.¹

Selkeimmin hyveajattelun alasajo on ollut nähtävissä kasvatuksen maailmassa, jossa kaikille yhteiset luonteen hyveet saivat sotien jälkeisenä vuosikymmeninä tehdä enenevässä määrin tilaa sosiaalisille taidoille.² Kehitys oli erityisen kiivasta 1960-luvulla, jolloin lyhyessä ajassa tapahtu-

---

1 *Hyveen* katoaminen yleisestä sanavarastosta ei ole ainoastaan suomalainen ilmiö. Dorothea Freden mukaan antiikin filosofian kursseille osallistuvia ensimmäisen vuoden yliopisto-opiskelijoita on vaikea saada ymmärtämään, mitä kreikkalaiset tarkoittivat hyveellä. Kuvaavaa on myös, että Rossin *Nikomakhoksen etiikan* englanninnoksen uusimmissa versioissa sana *virtue* on korvattu sanalla *excellence*. (Frede 2013, 126.)

2 Launonen 2000, 209, 230.

nut kaupungistuminen yhdessä uusvasemmistolaisuuden nousun kanssa kiihdyttivät kristillisen yhtenäiskulttuurin murtumista ja siirtymistä yksiarvoisesta moniarvoiseen yhteiskuntaan. Hyveet oli perinteisesti liitetty kristilliseen ajatteluun, ja pedagogiikan tehdessä pesäeroa kirkkoon ja kristinuskoon etiikan teoreettinen painopiste pedagogiikassa siirtyi hyve-etiikasta yhtäältä velvollisuus- ja sääntöetiikkaan, toisaalta seuraus- ja hyötyetiikkaan.³ Hyveiden osalta kyse oli sikäli tyylipuhtaasta ”lapsi ja pesuvesi” -ilmiöstä, että klassinen hyve-etiikka on kyllä yhteensopiva uskonnollisen ajattelun kanssa muttei millään tavalla edellytä tuekseen sen enempää kristillistä kuin mitään muutakaan uskonnollista katsomusta. Hyveiden ja kristillisen ajattelun yhteys suomalaisessa koulumaailmassa kansakoululaitoksen perustamisesta toiseen maailmansotaan saakka oli näin ollen filosofisessa mielessä puhtaasti aksidentaalinen.

Yhteiskunnallisten muutosten ohella hyvekasvatuksen katoamiseen vaikuttivat 1960-luvulta alkaen muotiin tulleet kasvatusteoreettiset virtaukset. Erityisen vaikutusvaltainen myös suomalaisessa pedagogiikassa on ollut kognitiivis-strukturaalista teoriaa kehittäneen amerikkalaisen Lawrence Kohlbergin näkemys, jonka mukaan moraalikasvatuksessa tulisi pidättäytyä sisällön eli eettisten periaatteiden, arvojen ja hyveiden antamisesta lapselle ja keskittyä sen sijaan kehittämään hänen moraalista päättelykykyään ja taitoaan perustella moraalisia valintojaan.⁴ Sittemmin Kohlbergin teoriaa ja siihen sisältyvää sisällöllisen moraalikasvatuksen torjuntaa on myös kritisoitu ja sille on esitetty varteenotettavia vaihtoehtoja – esimerkiksi brittiläisen kasvatustieteilijän Richard Stanley Petersin mukaan kognitiivisen teorian mukaiseen kasvatukseen voidaan luontevasti yhdistää myös moraalien sisältöjen opetus⁵ – mutta erityisesti 1970–80-luvuilla kohlbergilaisten näkemysten vaikutus oli merkittävä.⁶

---

3 Ibid., 228–229.

4 Ibid., 36, 198–199, 237.

5 Ibid., 37.

6 Ibid., 246.

1960-luvulla puhaltaneista tuulista huolimatta hyveille oli sijaa vielä vuoden 1970 peruskoulun ensimmäisessä opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelmakomitean mietinnössä todetaan, että koulun

ei ole aihetta tähdentää oppilailleen kaikkia ns. luonteenhyveitä tasa-vertaisen tärkeinä, koska tämä helposti johtaa siihen, että kasvattajat asettavat päämääräksi henkilökohtaisen persoonallisuusideaalinsa, kunnioittamatta oppiaan yksilöllisyyden koskemattomuutta. On aihetta havaita se, että *erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa saatetaan eri asemassa olevilta yksilöiltä vaatia erilaatuisia tai eriasteisia ns. luonteenhyveitä*. Kuitenkin sekä koulun jokapäiväisessä elämässä että eri kouluaineissa annetussa opetuksessa tulisi tavoiteltavina luonteenominaisuuksina esittää *ystävällisyys ja auttavaisuus* toisia ihmisiä kohtaan sekä *oikeudenmukaisuus ja totuudellisuus*.⁷

Tämän jälkeen hyveitä ei peruskoulun opetussuunnitelmissa mainittu yli neljään vuosikymmeneen. Nähtäväksi jää, onko *hyve*-sanan paluu opetussuunnitelman perusteisiin uusimmassa, vuoden 2014 opetussuunnitelmassa – olkoonkin että vain 7.–9. vuosiluokkien laaja-alaiseen osaamiseen ja samojen vuosiluokkien katolisen uskonnon opetukseen liittyen – merkki moraalikasvatuksen periaatteissa tapahtuvista muutoksista.⁸

7 POPS I 1970, 37. Kursivointi alkuperäinen.

8 POPS 2014, 282, 410. Useat kasvatustieteilijät ovat viime vuosina nostaneet esiin hyveiden ja hyvekasvatuksen merkityksen. Jani Pulkki kritisoi väitöskirjassaan nykyajassa vallitsevaa kilpailua hyveiden ja kasvatuksen näkökulmasta ja ehdottaa kaikkialle pesiytyneen kilpailumentaliteetin vastavoimaksi ikiaikaisia hyveitä (Pulkki 2017, 189–191). Kaisu Toivonen päätyy pitämään hyvekasvatusta oikeana keinona ohjata persoonan eettistä kasvua moniarvoisessa jälkimodernissa ajassa, kunhan klassinen hyveoteoria jalostetaan jälkimoderniin aikaan sopivaksi (Toivonen 2014, 145). Saila Poulter näkee yhteisöllisiin hyveisiin harjaantumisen olennaisena osana kansalaisuuden kasvamista (Poulter 2013, 60–62). Rauno Huttunen ja Leena Kakkori tarkastelevat artikkelissaan aristoteelisia hyveitä opettajan työssä ja toteavat hyveiden olevan opettajalle välineitä sekä omaan ammatilliseen kehittymiseen että oppilaiden kasvattamiseen (Huttunen & Kakkori 2007).

Hyvepuheen lakkaaminen ei ole tarkoittanut yksittäisten hyveiden katoamista. Oikeudenmukaisuus, rohkeus, luotettavuus, vastuullisuus, ystävällisyys ja kymmenet muut hyveet elävät edelleen vahvasti suomalaisten arjessa ja keskinäisessä kanssakäymisessä siitä huolimatta, että *hyve* sanana tuo useimmille mieleen enää vain jäätelön tai vaniljakastikkeen kanssa maistuvan omenaisen jälkiruoan. Osaltaan tämä voisi tietysti osoittaa, miten kiinteästi ihmisyyteen ja ihmisenä olemiseen kuuluvasta asiasta hyveissä on kyse, toisaalta joku saattaisi nähdä yksittäisten hyveiden säilymisen vuosikymmenestä toiseen vain osoituksena kulttuurissa tapahtuvien muutosten hitaudesta.

Oma vaikutuksensa hyvepuheen lakkaamisella on kuitenkin ollut. Hyveet eivät arjen tasolla toteudu likikään niin hyvin ja kattavasti kuin ne voisivat toteutua, jos niihin ja niiden mukaiseen toimintaan kiinnitettäisiin huomiota. Vihapuhe, kiusaaminen ja kaikenlainen häirintä ja häiriköinti ovat vain jäävuoren huippu kaikesta siitä, mitä hyveen katoaminen suomalaisten puheista ja ajatuksista on saanut aikaan. Lisäksi ensimmäiset aiemmin selkeästi hyveinä pidetyt ominaisuudet ovat asian hämärtyamisen ansiosta alkaneet jo menettää asemaansa hyveinä. Suvaitsevaisuus, joka vielä muutama vuosikymmen sitten kuului selkeästi hyveiden joukkoon, on tänä päivänä osalle suomalaisia pahin mahdollinen haukkumasana, millä toista voi herjata. Suvakeista puhuminen ei sinänsä vielä riitä tekemään suvaitsevaisuudesta entistä hyvettä, mutta se näyttää saavan suuren osan itsensä kohtuullisen suvaitsevaisiksi kokevista ihmisistä välttämään koko sanan käyttöä ääri-ihmiseksi leimautumisen pelossa. Ja tämä on suvaitsevaisuudelle hyveenä tuhoisaa, sillä ääri-ihmisten ominaisuuksiksi luokitellut asiat eivät voi olla yhteiskunnassa kulttuurisesti tunnustettujen hyveiden asemassa. Seuraavana vaaravyöhykkeellä alkaa olla totuudellisuus, jonka arvostus hyveenä murenee sitä mukaa kuin pelkän mielipiteen esittämistä totuutena ja jopa

Hyveet ja arvot kuuluvat kulttuurin keskeisiin peruskäsitteisiin. Molemmissa on kyse siitä, mikä on hyvää, ja molemmilla on suuri merkitys ihmisten arjen ja yhteiskunnan toimivuuden kannalta.

Hyveet ja arvot ovat olleet olemassa aina, tai vähintäänkin niin kauan kuin on ollut olemassa ihmisiä. Ne ovat ohjanneet elämää jo kauan ennen kuin ensimmäiset filosofit ryhtyivät pohtimaan niiden olemusta.

Hyvän tekijät selvittää, mitä hyveillä ja arvoilla tarkoitetaan, miten ne toimivat ja mikä on niiden yhteys toisiinsa.

Antti Kylliäinen on helsinkiläinen eetikko, joka pyrkii palauttamaan hyveet niille kuuluvaan osaan suomalaisen yhteiskunnan toiminnassa ja ihmisten elämässä. *Hyvän tekijät* on Kylliäisen väitöstutkimus.

ISBN 978-951-884-913-4

KL 17.1

www.arthouse.fi

Kansi: Samppa Ranta / Punavuoren Folio Oy